KADRLAR SALOHIYATINING RIVOJLANISHIDA KOMMUNIKATSIYA VA IJTIMOIY ONGNING DIALEKTIK BIRLIGI

Shukurov Akmal Sharofovich
O‘zMU, “Falsafa” kafedrasi dotsent vazifasini bajaruvchisi, falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Maqolada kadrlar salohiyatining rivojlanishida kommunikatsiya va ijtimoiy ongning dialektik birligi ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Kommunikatsiya bilim, qadriyat va kasbiy tajribani uzatuvchi mexanizm sifatida, ijtimoiy ong esa mazkur jarayonlarga mazmun, yo‘nalish va normativ asos beruvchi ma’naviy-intellektual maydon sifatida talqin etiladi. Tadqiqotda kommunikativ muhit, dialogik muloqot, ijtimoiy qadriyatlar, kasbiy kompetensiya va inson kapitali o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: kommunikatsiya, ijtimoiy ong, kadrlar salohiyati, dialektik birlik, inson kapitali, kasbiy kompetensiya, kommunikativ muhit, ma’naviy qadriyatlar, dialog, ijtimoiy rivojlanish.

Zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tafakkurda kadrlar salohiyati tushunchasi faqat professional bilim va ko‘nikmalar majmui sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy-axloqiy, kommunikativ va ongiy jarayonlarning mahsuli sifatida talqin etilmoqda. Ayniqsa globallashuv, raqamli transformatsiya va bilimlar iqtisodiyoti sharoitida kadrlar salohiyatining shakllanishi va rivojlanishi kommunikatsiya tizimlari hamda ijtimoiy ongning o‘zaro dialektik birligi orqali amalga oshadi. Bu yerda kommunikatsiya – ijtimoiy axborot almashinuvi vositasi, ijtimoiy ong esa mazkur axborotning mazmuniy va aksiologik maydoni sifatida namoyon bo‘ladi.

Dialektik yondashuvga ko‘ra, har qanday rivojlanish qarama-qarshi kuchlar birligi va kurashi orqali yuzaga keladi. Kadrlar salohiyati ham aynan kommunikativ jarayonlar va ijtimoiy ong o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir natijasida shakllanadi. Kommunikatsiya ijtimoiy ongni uzatadi, mustahkamlaydi va transformatsiya qiladi, ijtimoiy ong esa kommunikatsiya mazmunini belgilaydi, unga yo‘nalish beradi va normativ asos yaratadi. Shu ma’noda ular bir-birini determinatsiya qiluvchi, o‘zaro bog‘liq tizim sifatida mavjud hisoblanadi.

Kommunikatsiyaning kadrlar salohiyatiga ta’siri avvalo bilimlarning uzatilishi va ko‘nikmalarning shakllanishi bilan bog‘liq. Klassik ijtimoiy nazariyada bu jarayonni izohlar ekan, Karl Marks inson ongining shakllanishi ijtimoiy munosabatlar tizimi bilan bevosita bog‘liqligini ta’kidlaydi. Uning fikricha, “insonning ijtimoiy mavjudligi uning ongini belgilaydi”[1]. Bu fikrni kommunikatsiya nazariyasi nuqtai nazaridan talqin qiladigan bo‘lsak, aynan ijtimoiy aloqalar va kommunikativ jarayonlar orqali kadrlar ongida bilim, qadriyat va kasbiy orientatsiyalar shakllanadi.

Zamonaviy kommunikativ falsafada esa Yurgen Habermas kommunikatsiyani ijtimoiy integratsiyaning asosiy mexanizmi sifatida talqin qiladi. U “kommunikativ harakat nazariyasi”da jamiyatning barqarorligi va rivoji aynan o‘zaro tushunishga yo‘naltirilgan muloqot orqali ta’minlanishini asoslaydi[2]. Bu nazariya kadrlar salohiyatiga tatbiq etilganda shuni ko‘rsatadiki, professional rivojlanish faqat texnik bilimlar orqali emas, balki kommunikativ kompetensiyalar, dialog madaniyati va ijtimoiy mas’uliyat orqali ham yuzaga keladi.

Ijtimoiy ong bu jarayonda faqat passiv aks ettiruvchi emas, balki faol konstruktiv kuch sifatida namoyon bo‘ladi. Emil Dyurkgeym ijtimoiy ongni jamiyatning kollektiv tasavvurlari majmui sifatida izohlar ekan, uning individual ongdan ustun turishini ta’kidlaydi[3]. Demak, kadrlar salohiyatining shakllanishi individual intellektual harakat natijasi emas, balki kollektiv ong tomonidan ishlab chiqilgan qadriyatlar, normalar va ma’naviy me’yorlar asosida amalga oshadi.

Kommunikatsiya va ijtimoiy ongning dialektik birligi ayniqsa ta’lim tizimida yaqqol namoyon bo‘ladi. Ta’lim jarayoni bu kommunikativ tizim bo‘lib, unda bilimlar uzatiladi, ijtimoiy qadriyatlar singdiriladi va shaxsning kasbiy identikligi shakllanadi. Bu jarayonda kommunikatsiya vositalari – til, matn, vizual va raqamli platformalar – bilimlarning uzatilish shaklini belgilasa, ijtimoiy ong ularning mazmunini belgilaydi. Natijada kadrlar salohiyati nafaqat bilimli, balki ijtimoiy jihatdan mas’uliyatli va ma’naviy yetuk subyekt sifatida shakllanadi.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kommunikativ muhit qanchalik rivojlangan bo‘lsa, kadrlar salohiyati ham shunchalik yuqori bo‘ladi. Masalan, tashkilot ichidagi ochiq muloqot, bilim almashinuvi va jamoaviy qaror qabul qilish tizimlari xodimlarning innovatsion fikrlashini rag‘batlantiradi. Bu esa kadrlar salohiyatining sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘tarilishiga olib keladi. Shu nuqtai nazardan kommunikatsiya faqat vosita emas, balki rivojlanishning asosiy sharti sifatida namoyon bo‘ladi.

---

[1] Маркс К. К критике политической экономии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд. Т. 13. – Москва: Политиздат, 1959. – С. 25.

[2] Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Reason and the Rationalization of Society. – Boston: Beacon Press, 1984. – P. 86.

[3] Durkheim E. The Elementary Forms of Religious Life. – London: George Allen & Unwin, 1915. – P. 38

Biroq kommunikatsiya va ijtimoiy ong o‘rtasidagi dialektika har doim ham uyg‘un bo‘lavermaydi. Ayrim hollarda kommunikatsiya deformatsiyalangan bo‘lishi, ya’ni noto‘g‘ri axborot, stereotiplar va manipulyativ diskurslar orqali ijtimoiy ongga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bunday holatda kadrlar salohiyati ham noto‘g‘ri yo‘nalishda shakllanishi ehtimoli mavjud. Shu sababli kommunikatsiyaning sifatini ta’minlash, uning etik va normativ asoslarini mustahkamlash muhim vazifa hisoblanadi.

Ijtimoiy ongning transformatsiyasi ham kommunikativ jarayonlar orqali amalga oshadi. Masalan, yangi texnologiyalar, raqamli platformalar va global axborot oqimlari ijtimoiy ongning strukturasini o‘zgartirmoqda. Bu esa kadrlar salohiyatiga tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, kommunikativ moslashuvchanlik va interkultural kompetensiyalardan iborat yangi talablarni qo‘ymoqda[1]. Demak, kadrlar salohiyati doimiy ravishda o‘zgarib boruvchi kommunikativ va ongiy muhitga moslashishi zarur.

Dialektik birlikning yana bir muhim jihati – bu o‘zaro ta’sirning ikki tomonlama xarakterini o‘zida aks ettiradi. Agar kommunikatsiya ijtimoiy ongni shakllantirsa, ijtimoiy ong ham kommunikatsiya shakllarini belgilaydi. Masalan, jamiyatda qanday qadriyatlar ustuvor bo‘lsa, kommunikatsiya ham shunga mos ravishda tashkil etiladi. Agar jamiyatda ochiqlik, ishonch va hamkorlik qadriyatlari ustuvor bo‘lsa, kommunikativ tizim ham dialogga asoslangan bo‘ladi. Aksincha, agar ijtimoiy ongda yopiq tizim, avtoritar fikrlash ustun bo‘lsa, kommunikatsiya ham monologik xarakter kasb etadi.

Kadrlar salohiyatining rivojlanishida aynan dialogik kommunikatsiya alohida ahamiyatga ega. Dialog bu faqat axborot almashinuvi emas, balki yangi bilim va ma’no yaratish jarayoni. Dialogik muhitda kadrlar o‘z fikrlarini erkin ifoda etadi, boshqalarning fikrlarini tushunadi va yangi g‘oyalarni ishlab chiqadi. Bu esa innovatsion rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Kadrlar salohiyatining rivojlanishi kommunikatsiya va ijtimoiy ongning dialektik birligi orqali amalga oshadigan murakkab ijtimoiy jarayon sanaladi. Kommunikatsiya bilim va qadriyatlarni uzatadi, ijtimoiy ong esa ularni mazmun bilan to‘ldiradi va normativ asos yaratadi. Ularning o‘zaro ta’siri natijasida kadrlar salohiyati shakllanadi, rivojlanadi va yangi bosqichga ko‘tariladi. Zamonaviy sharoitda ushbu dialektik birlikni chuqur anglash va uni amaliyotda qo‘llash jamiyatning barqaror rivoji, innovatsion salohiyati va inson kapitalining sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Маркс К. К критике политической экономии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд. Т. 13. – Москва: Политиздат, 1959. – С. 5–167.
2. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Reason and the Rationalization of Society. – Boston: Beacon Press, 1984. – 465 p.
3. Durkheim E. The Elementary Forms of Religious Life. – London: George Allen & Unwin, 1915. – 456 p.
4. Bourdieu P. The Forms of Capital // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / ed. by J. G. Richardson. – New York: Greenwood Press, 1986. – P. 241–258.

[1] Bourdieu P. The Forms of Capital // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / ed. by J. G. Richardson. – New York: Greenwood Press, 1986. – P. 241–258.